

OTSIKKO: Lukupiiritoiminta lukuinnon vahvistamisessa

Laatija: Sanna Portman

Tiivistelmä ja tavoitteet

Lukupiiritoiminnassa ryhmä lapsia lukee samaa kirjaa ja käsittelee sitä yhdessä. Lukupiireissä lapset ja nuoret harjoittelevat omaehtoisesti etenevää lukemista ja keskustelua. Samalla harjoitetaan omien ajatusten esittämistä ja toisten kuuntelua. Lukupiirin muodostavat 3–6 oppilasta, jotka lukevat joko samaa kirjaa tai samaan aihepiiriin kuuluvia teoksia. Kirja voi olla joko heidän itse valitsemansa tai opettaja on voinut etsiä vaihtoehtoja valmiiksi. Lukupiirin jäsenet lukevat kirjaansa itsenäisesti, kotona tai koulussa. Itsenäistä lukemista rytmittävät lukupiirin tapaamiskerrat, jolloin luetusta keskustellaan yhdessä. Tapaamisten aikana on mahdollista myös kirjoittaa ja piirtää tai tehdä erilaisia vuorovaikutusharjoituksia. Yksi vaihtoehto tarjota lapsille innostavaa yhdessä tekemistä voisi olla etälukupiiri. Seuraavassa tarkastellaan, miten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta voisi tukea verkon välityksellä tapahtuvassa etälukupiirissä.

Avainsanat: lukupiiri, lukuilo, opettajan lukijuus

TOTEUTUKSEN KUVAUS

Tausta

Koulun tehtävänä on tarjota monipuolisia ja kiinnostavia lukemisen kokemuksia kaikille oppilaille ja innostaa lukemiseen kaikkia oppilaita. Valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden mukaan kirjallisuudenopetus tähtää kielen ja mielikuvituksen rikastamiseen, elämysten saamiseen ja jakamiseen sekä kulttuurintuntemuksen syventämiseen. Kirjallisuuden tarkoitus on kasvattaa oppilaan sana- ja käsitevarastoa, kehittää hänen ajattelun taitojaan ja tukea hänen eettistä kasvuaan (POPS 2014).

Opettajan tehtävä on omalla ammattitaidollaan ja esimerkillään innostaa kaikkia oppilaita lukemaan, niin oppimisvaikeuksien kanssa taistelevia kuin edistyneempiäkin lukijoita. Tämän vaatii opettajalta niin hyvää oppilaantuntemusta kuin hyvää lastenkirjallisuuden tuntemustakin. On hyvä tuntea oppilaiden taustat ja kiinnostuksen kohteet, jotta voi löytää kullekin sopivaa luettavaa. Lastenkirjallisuuden monipuolinen tuntemus auttaa opettajaa kirjasuosituksissa. Ajattelen, että suurin osa lapsista kyllä innostuu lukemista kunhan kirja on sopiva sekä tasoltaan että aiheeltaan.

Happosen (2020) mukaan siitä, että opettaja tuntee hyvin kirjallisuutta ja osaa käyttää sitä monipuolisesti, on ehdottoman paljon iloa ja hyötyä, mutta yhtä merkittävää on innostava ja salliva tunnelma. Kirjallisuustuntien pääpainon tulisi Happonen mukaan pysyä kirjassa tai kertomuksessa itsessään sekä sen mukanaan tuomassa elämyksessä, ei siinä mitä kirjan nojalla oppilaalta vaaditaan tai edellytetään. Elämystä voidaan syventää keskusteluilla ja toiminnallisilla harjoituksilla. Hyväksyvän ja luovan tunnelman syntyminen on erityisen tärkeää silloin, kun toisille oma lukeminen on selvästi työläämpää kuin toisille. (Happonen, 2020, 223)

Aerilan (2019) mukaan kirjallisuuden arvostus syntyy niin kotona kuin koulussa yhdessä tekemällä. Se, mihin käytetään aikaa ja vaivaa, näyttäytyy myös lapselle ja nuorelle arvokkaana ja tavoittelemisen arvoisena (Aerila 2019, 64). Näin ollen olisi merkityksellistä että kaikissa luokissa kirjallisuus olisi jatkuvasti esillä ja sitä käsiteltäisiin yhdessä monipuolisesti ja toiminnallisesti.

Toteutuksena etälukupiiri

Lukupiirityöskentelyä on mahdollista toteuttaa monin eri tavoin, ja erilaisia käsikirjoja ja toimintaehdotuksia on tarjolla varsin runsaasti. Lukupiirin lukijat voivat tavata kasvokkain tai verkossa, ja joissakin kirjastoissa ja kulttuurikeskusten tiloissa kokoontuu myös lasten omia kirjallisuuspiirejä (Aerila 2019). Lukupiiritoiminnan päämääränä on yhteisöllistä lukemista ja houkuttella vähän vastahakoisempiakin lukijat mukaan. Lukupiirityöskentely innostaa ja auttaa erityisesti niitä oppilaita, joille pitkien tekstien lukeminen yksin on vaikeaa. Luetusta keskusteleminen syventää lukukokemusta ja auttaa luetun ymmärtämisen taitojen harjoittelussa. (Lukuklaani, 2018)

Itsenäinen luku vaihe ei ole Happonen mukaan kaikille oppilaille innostavin osa kirjallisuuskokemusta. Jotkut syttyvät kirjallisuudelle vasta tilanteessa, jossa kirjasta keskustellaan tai sen pohjalta tehdään jotain toiminnallista. Keskustelun tavoin yhteinen tekeminen kuitenkin onnistuessaan syventää lukukokemusta ja vie sen uudelle tasolle. Kun jakamisen vaihe on innostava, se voi myös lisätä innostusta tarttua seuraavaan kirjaan. (Happonen, 2020) Lukupiirit innostavat kokemukseni mukaan oppilaita kirjallisuuskokemusten jakamiseen. Yhdessä luettu herää eloon erilaisissa toiminnallisissa ja elämyksellisissä harjoitteissa. Nekin oppilaat, joita ei lukeminen tavallisesti innosta, ovat mielellään ja aktiivisesti mukana lukupiiritoiminnassa. Näin lukupiiri toiminta osaltaan voi innostaa heikompiakin lukijoita.

Verkon välityksessä tapahtuvassa lukupiirissä on tärkeä tukea lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä innostaa lukemaan toiminnallisilla ja elämyksellisillä keinoin. Pöngän mukaan onnistunut etäopetus vaatii riittävästi aikaa ja tukea. Ryhmäytymiselle ja välineiden haltuunotolle täytyy antaa aikaa ja tukea. Ohjeiden ja tehtäväksi antojen tulee olla selkeitä. Opettajan ja vertaistuen on oltava läsnä. Toiminta on hyvä suunnitella vaihtelevaksi ja yhteisölliseksi. (Pönkä, 2012). Tämä kaikki sopii hyvin myös etälukupiiriin. Ryhmäytymistä ja yhteisöllisyyttä on hyvä tukea alusta alkaen ja pitää yllä koko lukupiiritoiminnan ajan. Yhdessä koetut elämykset ja kokemusten jakaminen pitävät yllä yhteisöllisyyttä ja sitouttavat toimintaan. Harjoitteiden toiminnallisuus on hyvä muistaa etälukupiiriä suunniteltaessa. Luonnollisesti myös teknisten välineiden ja alustojen käyttö täytyy olla lapsilla hallussa ja tukea mahdollisiin teknisiin pulmiin tulee olla tarjolla.

Toteutuksen lähtökohdat

Työskentelyn rehtorina ja erityisluokanopettajana koulussa, jossa lukevan toimintakulttuurin kehittämiseksi on tehty töitä vuosia. Olemme pyrkinneet luomaan oppimisympäristön lukemaan innostavaksi ja oppilaita osallistavaksi. Koulussamme luokahuoneet on nimetty ja sisustettu eri lastenkirjojen tapahtumapaikkojen mukaisesti (esim. Muumilaakso, Tylypahka, Huvikumpu). Luokat ovat itse valinneet teemat ja suunnitelleet sisustuksen. Luokissa on paljon erilaisia lukemiseen

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

innostavia nurkkauksia ja lukupesiä. Monenlaisia kirjoja on esillä luokissa ja käytävillä sekä tietysti koulukirjastossa.

Lisäksi olemme luoneet lukemista edistäviä pysyviä rakenteita koulun arkeen. Näitä ovat esimerkiksi viikottainen koko koulun yhteinen lukutunti, säännölliset kummilukuhetket. Olemme myös tehneet monenlaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Kirjaston kanssa olemme toteuttaneet sanataideyhteistyötä ja kirjavinkkauksia. Kulttuuritoimen kanssa olemme olleet mukana kirjailijavierailuilla ja sanataidehaasteessa. Paikallisen vanhainkodin kanssa olemme toteuttaneet yhteisiä lukuhetkiä. Olemme kehittäneet koulukirjastoa Kopioston avustusten avulla ja parhaillaan olemme mukana vertaismentorikouluna Lukuliike koulussa-hankkeessa.

Olemme järjestäneet yhteisöllistä ja elämyksellistä tekemistä lukemisen pariin. Luokissa on tehty kirjatrailereita, pidetty lukupiirejä, käytetty draamaa. Yhdessä koko kouluna olemme toteuttaneet lukuviikkoja, pakohuoneita ja kirjamarkkinoita. Olemme pyrkineet tukemaan koteja lukemisen edistämässä. Olemme muun muassa järjestäneet erilaisia lukuhaasteita ja -tapahtumia. Koulun ala-aulasta löytyy kirjat kierto-ohjelmalla, jossa voi kierrättää kirjoja.

Yksi tärkeimmistä tavoitteeni kirjallisuuden opettamisessa on nykyisin lukupiiri-työskentely. Jaan oppilaani lukutaidon ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti pieniin ryhmiin. Yhdessä lukeminen ja monipuolinen työskentely kirjojen parissa yhdessä kavereiden kanssa on innostanut oppilaita lukemaan. Olen käyttänyt Lukuklaanin opasta ja pidän sitä erinomaisena työkaluna opettajille. Kun luokassani on käynnissä yhtä aikaa useita lukupiirejä, heikommat lukijat näkevät parempien lukijoiden käsitteleviä kirjoja ja innostuvat näin harjoittelemaan entistä enemmän.

Koen, että koulussamme on tehty paljon lukemiseen innostamisessa, mutta silti huomaan, etteivät kaikki oppilaat kuitenkaan innostu lukemaan. Pulmana on ne oppilaat, joiden kotoa puuttuu lukemisen kulttuuri ja joilta itseltä luonnostaan ei löydy kiinnostusta lukemiseen. Ajattelen kuitenkin, että jokainen kyllä innostui lukemisesta, mutta se vaati opettajalta kovaa työtä ja hyvää sekä oppilaan että lasten kirjallisuuden tuntemusta.

Etälukupiiri-toteutus tiiviisti

Koulukirjastostamme löytyy melko hyvä valikoima lukupiirikirjoja (aina viisi kappaletta kutakin) ja laadin niihin kirjoihin valmiit lukupiiritehtävät ja tuntisuunnitelmat. Näin kaikkien opettajien on helppo ottaa ne käyttöön luokissa. Lisäksi tarjoan luokkiin etälukupiirimahdollisutta eri teemojen ympärille. Ajattelen, että se voi olla mukava lisä oppilaiden arkeen nyt, kun kaikki kerhotyö ja harrastustoiminta on rajoitettua. Koteihin laadin tähän liittyen lukemisen tärkeydestä kertovan infograafin, ja seuraava koko koulun yhteinen vanhempainilta voisi olla lukemaan innostava. Tarjoan mahdollisuutta osallistua etälukupiiriin. Toiminta järjestetään kerhotunteina varsinaisen koulupäivän jälkeen. Halukkaat oppilaat saavat ilmoittautua mukaan tai vaihtoehtoisesti opettajat voivat kutsua mukaan oppilaita jotka tarvitsevat lisää lukuintoa tukiopeutuksena.

Toteutuksen tarkoituksena on tukea lukutaitotyötä ja yhteisöllisyyttä entisestään. Opettajilla on tänä lukuvuonna pandemian takia paljon uutta tekemistä, joten toivon, että lukupiiritoiminta tukisi heidän työtä ja innostaisi lapsia lukemaan entistäkin enemmän. Arvioin toiminnan vaikuttavuutta keskustelemalla opettajien kanssa sekä jatkuvalla toiminnan arvioinnilla etälukupiirissä. Mikäli opettajat kokevat lukupiiritehtävät hyödyllisiksi, voidaan niitä laatia muistakin koulun lukupiirikirjoista. Materiaalien jakaminen opettajien kesken yhteisillä sähköisillä alustoilla helpottaa niiden käyttöä. Myös etälukupiiritoimintaa voidaan kehittää ja laajentaa mikäli se koetaan tarpeelliseksi ja oppilaita innostavaksi toiminnaksi.

Lukupiiritehtävät opettajille ja etälukupiiriin tuntisuunnitelmat

Roope Lipasti: Viikinkisolmu

1. Tutustuminen: käydään läpi lukupiiriohjeet, opettaja lukee ensimmäisen luvun. (Läksyksi luvut 2 ja 3)
2. Retki linnavuorelle, matkalla keskustelua linnavuoresta ja viikingeistä (läksyksi luvut 4-6)
3. Rakennetaan viikinkilaiva ja talo (läksyksi luvut 7-10)
4. Muovillaan henkilöhahmot ja esitetään niiden persoonallisuuksia (läksyksi luvut 11-13)
5. Tehdään ohkolevystä viikinkikorut (läksyksi luvut 14-19)
6. Keksitään ja kirjoitetaan riimukirjamilla omat viikinkinimet (läksyksi luvut 20-23)
7. Ennakointikertomus kirjan lopusta (läksyksi luvut 24-27)
8. Tehdään kirjatrailerit IMovieilla (luku 28)

Martin Widmark: Timanttien arvoitus, Lasse-Majan etsivätoimisto

1. Tutustuminen, käydään läpi lukupiiriohjeet, opettaja lukee ensimmäisen luvun. (Läksyksi luku 2)
2. Tehdään kirjan henkilöistä paperinuket. (Läksyksi luku 3)
3. Salapoliisitehtävä henkilöistä, kukin kertoo vihjeitä henkilöstä ja toiset arvaa ketä tarkoitetaan (Läksyksi luku 4)
4. Parikirjoittaminen, miten tarina jatkuisi? (Läksyksi luku 5)
5. Piirretään kartta tapahtumapaikoista (Läksyksi luku 6)
6. Lavastetaan valokuva rikoksesta (Läksyksi luku 7)

7. Tehdään kuvaruno kirjasta. (Läskyksi luku 8)

8. Loppujuhlat, limsaa ja perunaleivoksia

Timo Parvela: Pate ja savannien sankarit

1. Esittäytyminen: käydään läpi vuorovaikutussäännöt, kukin esittelee itsensä mukaan tuomansa matkamuiston/seikkailulle tarvitsemansa esineen avulla, ope lukee Katri Kirkkopellon kirjan Mollin ja kaukokaipuu, jaetaan kokemuksia matkakuumeesta draamallisesti yhdessä, lukutehtäväksi luvut 1-5 kirjasta Pate ja savannien sankarit.

2. Tapahtumapaikat: etsitään yhdessä maapallolta (rantapallo) paikat (Pariisi, Egypti ja Afrikka) ja tutustutaan sarvikuonoon (virtuaalisena). Piirretään reitti kuumailmapallon matkasta

3. Henkilöihin tutustuminen, paperinukke omasta hahmosta

4. Tunnelma tiivistyy, tunnelmakuvia moniaistisesti (hajut, maut, äänet, näyt, tunto Afrikasta)

5. Seikkailu selviää, ennakointikertomus lopusta

6. Loppu, kotimatka mitä jäi matkamuistoksi askartelu, itse- ja vertaisarviointi

Kaisa Paasto: Anni ja kaverinkesyttäjät

1. Esittäytyminen, käydään läpi vuorovaikutussäännöt, kukin esittelee itsensä ja oman lemmikkinsä/pehmoeläinystävänsä. Aloitetaan yhdessä kirja Anni ja kaverinkesyttäjät (ope lukee 1. luku)

2. Omien ”luomusten” tekeminen (2. luku)

3. Lemmikkien ominaisuuksien draamallistaminen (3. luku) Vertailu itsestä ja Annista ja lemmikistä (4.luku) mitä samaa, mitä erilaista

4. Laaditaan omat kaverinkesytysohjeet (5.-7.luku)

5. Uuden kaverin hankinta, ystäväkirjan täyttö hahmoista (8. ja 9. luku)

6. Kotien erilaisuus, tehdään unelmien koti (10. ja 11. luvut)

7. Tunteiden ilmaisu draama (12. ja 13.luvut)

8. Ennakointi tarinan lopusta (14.-19. luvut), itse- ja vertaisarviointi

Lähteet

POLKU

Positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2019). Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haaro, H., Katajamäki, M., Peltonen, M. & Ylihärsilä, H. Käsikirja lukupiireihin. 2018. Suomen Kulttuurirahasto & Kopiosto ry.

Niinistö, E., Aerila, J.-A., Sario, S. & Kauppinen, M. (toim.) 2019. Ytimessä – Kirja kaiken oppimisen keskiöön. Turun yliopisto.

Tainio, L., Ahlholm, M., Grünthal, S., Happonen, S., Juvonen, R., Karvonen U. & Routarinne, S. (toim.) 2020. Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa. Helsinki.

Verkko-opetuksen suunnittelu ja menetelmät Harto Pönkä, 23.5.2012

Vuorovaikutus ja ryhmäytyminen etätoiminnassa, Harto Pönkä, 14.10.2020

TURUN
YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO